

B. ZAHRANIČNÍ.

Pakt čtyř a otázka revise. — Hitlerovské reformy a jejich ohlas za hranicemi. — Situace v Rakousku a římská návštěva. Předběžné konference ve Washingtoně. — Vystoupení Japonska ze Společnosti národů a vývoj věcí na dalekém východě. Britsko-sovětský konflikt.

Plán kooperace čtyř hlavních západoevropských mocí, který Mussolini odevzdal MacDonaldu a Simonovi při jejich návštěvě v Římě vyvolal tak živou rozpravu v mezinárodní politické veřejnosti, jakou již dávno žádá jiná iniciativa. Správně tušil se za věcí od počátku dalekosáhlý záměr Italie a záhy se potvrdilo, že skutečně vlastním účelem jednání velmocí měla by býti revise mírových smluv z roku 1919. Mussolini pomýšlel zde především na opravu smlouvy trianonské, kterou potřebuje v zájmu nové úpravy věcí ve střední Evropě. Poněvadž tuto úpravu představuje si jako protektorát italský nad celou oblastí na jih od Dunaje, musí při tom pomýšlet také na určité uspokojení Německa, které by k tomu musilo dát souhlas. Proto podporuje Němce jednak v jejich snaze po efektivním zrovnoprávnění ve výzbroji, jednak chce jim pomoci k nápravě toho nejpalcivějšího ustanovení mírové smlouvy versailleské, jímž se jim zdá tak zv. polský koridor. Jakmile počaly prosakovati konkrétnější zprávy o těchto dalekosáhlých úmyslech, vyslovily se státy Malé dohody i Polsko co nejnenergičtějším způsobem proti takovému zkracování svých práv. Nepříznávají žádnému užšímu gremiu velmocí právo zabývat se evropskými otázkami, jež patří výhradně před forum Společnosti národů a nejméně již mohou snést, aby se jim odtud chtěla diktovat nějaká změna hranic a ztráta právem nabytého území. Angličtí ministři sami považovali pak za nutno prohlásit s veškerou určitostí, že plánem Mussoliniovým nejsou nikterak vázáni, že jej přijali pouze ku zkoumání a mají k němu vlastní odlišné připomínky, jak po stránce rovnoprávnosti ve zbrojení, tak ve věci revisní procedury. Vláda Velké Britanie nemůže připustiti, aby se s nezdarem ženevské konference odzbrojovací počítalo jako s konkrétní možností a Německu v jakékoli formě povolovalo nové vyzbrojení. Pokud jde o možnosti změn hranic, bylo by třeba dbáti formy předepsané čl. 19. Společnosti národů, a Rada čtyř velkých států, které mají stálé zastoupení v Radě Společnosti národů, mohla by zde míti jen funkci přípravnou. Při každém jednání, které by se týkalo některého státu dalšího, musil by jeho zástupce býti přibrán. Ale i v této formě jest, jak prohlásil min. Beneš ve sněmovně, plán nepřijatelný. Vláda francouzská naložila přirozeně s plánem Mussoliniovým opatrněji. Neodmítla sice tento podnět jako žádný jiný, směřující ku překlenutí rozporů a sblížení národů, ale zasadila jej ještě přesněji do rámce Úmluvy o Společnosti národů a upozornila při tom na nezbytnost jednomyslnosti při projednávání takových otázek. Článek 19. jest jen jeden mezi ostatními a není mu možno dobře rozuměti bez souvislosti s články 10. a 16., které směřují k zabezpečení míru, bezpečnosti a územní nedotknutelnosti každého z členů. Vláda německá nevyjádřila se k italským návrhům přímo, Hitler jen ve svém prvním a posledním projevu v parlamentě vyslovil zcela povšechnou sympatii. Německo představovalo si věc ovšem tak, že v tajném jednání velmocí bude Francie prostě osamocena a donucena opustit své spojence, kteří pak zase

nebudou s to postaviti se na odpor určitým ztrátám území. Zároveň vykládá si uznání své vojenské rovnoprávnosti jako povolení k okamžitému zbrojení až na výši výzbroje států ostatních. Každé omezování tohoto radikalismu a maximalismu považují Němci při své dnešní pýše a nedočkavosti za nesnesitelné.

Při tom zahraniční politika Hitlerova jest ještě nápadně zdrželivá z toho jednoduchého důvodu, že má plné ruce práce doma. Německo nachází se v plné ústavní a společenské přestavbě a právě proto, že si zahraniční politiku nedovede představit jinak než mocensky, zůstává v rezervě do té doby, než bude vnitřně zceleno a technicky dokonale připraveno. Vnitropolitický vývoj posledních týdnů poskytuje obraz, na jaký bylo třeba se připravit na základě známého programu národně-socialistické strany a mocenského poměru stran ku vládě se spojivších. Němečtí nacionalové umožnili sice příchod Hitlerův k moci, ale od toho okamžiku přestali býti pány státní lodi. Hitlerovi musilo se dostatí vedení a o toto vedení nemohl se podle povahy své a podle povahy věci s nikým dělit. Národně-socialní hnutí ukázalo se po volebním vítězství 5. března hotovou lavinou, strhující vše, co bylo v jejím dosahu nebo stavělo se jí do cesty. **M a r x i s m u s** byl rozdrčen částečně brutálností bezohledně použitých prostředků, částečně svou vlastní nejednotností a nedostatkem odvahy. Odborové organisace daly se poměrně snadno a rychle uvést do područí státu, resp. strany národně-socialistické, neboť všechny veřejné orgány byly soustavně obsazovány výhradně lidmi Hitlerovými. Ostatní politické strany musily buď rovněž trpně se podříditi jako katolické Centrum, navazující nyní pod vedením Kaasovým a prostřednictvím Papenovým obtížně nový styk s vládou, nebo jako lidovci Dingeldeyovi, kteří byli již na skoku splynouti prostě s národními socialisty. Zbývají jen spojenci nebo spíše zajatci Hitlerovi němečtí nacionalové konservativního typu, jichž branné svazy, Stahlhelm, byly vlastním vůdcem Seldtem po odstranění Düsterbergově převedeny s vlajícími prapory do tábora Hitlerova. Samostatné postavení Hugenbergovo bylo tím podemleto. Tento nesporně obratný a odvážný muž, který hodlal zaujmouti v nové vládě místo jakéhosi hospodářského diktátora, je nyní odsouzen k papírovým protestům a bude se musit rovněž podříditi nebo nechat z vlády vypuditi. Prakticky to znamená, že socialistické živly ve straně Hitlerově, vedené zejména Göringem, který se stal ministerským předsedou v Prusku, nabudou převahy nad živly konservativnějšími a že zejména východoprusští velkostatkáři, junkeři, kteří tvořili páteř starého Německa a loňského roku slavili slavnou renaissanci, budou nyní utlačeni nacionalní demagogií, kterou sami rozpoutali. Hitler má v plánu rozdělití východopruské latifundie jednak mezi nezaměstnané, které chce vrátit venkovské půdě, jednak mezi své nejbližší přátele, z nichž snad vznikne i nová šlechta. — Zároveň s politickým stranictvím zmizely v Německu i poslední zbytky zemské autonomie. To, co ani výmarská ústava neodvážila se porušit v revolučním rozmachu poválečném, a co ještě Papen hodlal fedrovat, zničil nyní Hitler jediným tahem péra. Dekretem říšské vlády ze dne 7. dubna byly rozpuštěny všechny zemské sněmy a pod titulem uvedení všech lidových zastupitelstev v celé říši na jednoho jmenovatele byly prostě bez nových voleb najmenovány sbory nové podle klíče, udaného výsledky ze dne 5. března. Tyto nové zemské sněmy nepředstavují však již legislativní a svrchované orgány, nýbrž pouze jakési větší okresní výbory. V čele jednotlivých zemí bude nyní státi místodržitel, jmenovaný z ústředí, který sám zase bude

jmenovat místní vládu. Sněm zemský nebude však již moci vyslovovati jí nedůvěru. Při tom Prusko splývá s říší, neboť tam je místodržícím říšský kancléř. Jediné, co ještě připomíná starou autonomii, je jednak historické rozhraničení těchto nových departementů, jednak ustanovení, že místodržící musí pocházet ze své země a míti stálé sídlo v jejím hlavním městě. — Nejmarkantnějším zjevem nového režimu je však „rasová očista“, která se obrací proti židovskému elementu. Hitler nechce trpět židy ve státní službě a nechce jim popřát také nynějšího prý nadměrného zastoupení na předních místech veřejného života, v kultuře i v národním hospodářství. Pod titulem odvety za šíření hrůzostrašných zpráv o Německu, zejména také o založení požáru říšského sněmu, byl v Německu nejprve vyhlášen bojkot všeho židovstva v úplně středověkých formách, židovské obchody byly potupně označovány a obyvatelstvu bráněno v nákupech. Tato hrubá forma bojkotu musila býti omezena na jeden den, ale jinak pronásledování a vylučování židů trvá dále. Toto barbarství vyvolalo za hranicemi, zejména v zemích anglosaských, hluboký odpor proti Německu a dosud germanofilský tisk anglických liberálů a socialistů nasadil úplně jiný tón. Ve velké schůzi dolní sněmovny dne 13. dubna došlo přímo k hromadnému slavnostnímu protestu proti německému nekulturnímu řádění a sir Austen Chamberlain pronesl zde velkou politickou řeč, která vyzněla v odsouzení všech německých politických snah i úsilí o rovnoprávnost ve zbrojení a revisi mírových smluv. Tento spoluautor Locarna považuje dnešní Německo za neschopné ku přátelské spolupráci se státy západní civilizace a vyhlašuje pro ně přímo jakousi politickou karanténu. Morální osamocení, v níž se Německo octlo, ztěžuje jeho diplomacii velmi silně práci ve všech mezinárodních institucích.

V Rakousku měly německé události mimořádný ohlas. Vláda, pro níž již osud Bavorska byl výstrahou, přichystala se k náležitě obraně proti nebezpečí hitlerovské záplavy. Tuhý centralismus a barbarský antisemitismus byly valné části rozváznějšího občanstva přímo pobídkou ku zdůraznění vůle k zachování samostatnosti. Rakušanství, tak dlouho popírané, přichází znovu ke cti. Strana křesťansko-sociální rozvíjí značnou agitaci a hodlá přikročiti k volbám v okamžiku, který se jí bude zdáti vhodný. Při ohrožení vlnou hitlerovství, která zachvacuje zejména inteligenci a mládež a která rozložila také dosavadní gardu vlády, legitimistické Heimwehry, bylo by nejpřirozenější soudit, že dojde ku sblížení křesťanských sociálů se sociálními demokraty. Vláda Dollfussova se však domnívá, že při panující náladě by tím jen hnala vodu na mlýn svých radikálně-pravicových nepřátel a snaží se tudíž zavodit v potlačování „marxismu“ a dělnických svobod se samotným Hitlerem. Právě tak vyhýbá se pečlivě podezření, že by hledala pomoc u Francie, byť jen hospodářsky a hledí se opřítí naopak o fašistickou Itálii. Kancléř Dollfuss zajel o velikonocích náhle do Říma, prý přímo na pozvání Mussoliniho. V tu dobu dleli tam právě také delegáti vlády říšsko-německé, šl. Papena a Göring, třeba pod titulem zvláštních, ne oficiálně-politických, missí. Chef italské vlády měl zřejmě v úmyslu podepřítí veřejně autonomistickou vládu rakouskou a manifestovat svůj odpor k velkoněmeckému Anschlussu. Všechny pochybnosti, které se pronášely o jeho nynějším názoru na rakouskou, otázku, byly tím rozptýleny. Říká se však, že Mussolini rozladil své německé hosty i svým „skromným“ řešením otázky polského Pomoří, které chce řešit jen technicky a internacionalisticky vedením jakéhosi koridoru přes koridor. Římská schůzka, ačkoliv o ní přirozeně nebylo vy-

dáno žádných úředních zpráv, považuje se v celku za určitý mezník v politice středoevropské a v poměru německo-italském. Ukazuje-li se, že mohou Německo a Itálie jíti určitý kus cesty spolu v nynějších světových otázkách, zejména proto, že také Itálie usiluje o odstranění francouzské „hegemonie“ snížením její převahy ve výzbroji a vlivu středoevropského, v konstruktivních myšlenkách o budoucím utváření zejména poměrů na Dunaji jsou tu nepřekonatelné rozpory. Když pak v zápětí rakouský ministr Jakkoncig zajel do Pešti, viděla se v tom příprava k vybudování politického svazku obou států, které se mají podle Mussoliniho plánu státi oporou italského vlivu a vykonávat po případě i určitou přitažlivost na ony části národních států nástupnických, jež byly od bývalé monarchie odtrženy.

President Spojených států Roosevelt, jemuž se podařilo v několika prvních týdnech čínorodé práce nejen upevnit důvěru Američanů, která ho povznesla na první místo ve státě, nýbrž opatřit si i zcela výjimečné postavení národního plnomocníka, jemuž kongres se neodvažuje upřítí plné právo vedení, přenesl svou iniciativu včas také do sféry mezinárodní. Uvědomuje si správně, že Amerika nemůže setrvat ve svém osamocení a nemůže sama překonat obtíže, které přivodily nynější krizi. Opatření domácí musí býti doplněna, lépe řečeno musí jíti souběžně s novým duchem v hospodářství a politice světové. Tato metoda, kterou její odpůrci nazývají internacionalistickou, nabývá Rooseveltem a náladou, která nyní panuje ve Spojených státech, rozhodně příležitosti uplatnit se až do konce, a bude záležeti jen na tom, jakou odpověď dovede dáti dnešní rozháraná Evropa na americké nabídky. President vyslovil přání, aby ještě před zahájením velké konference hospodářské, jejíž datum bylo určováno na léto tohoto roku a jejíž místem svolávacím je Londýn, mohl promluvit i upřímně s vedoucími státníky zemí, které zde přicházejí hlavně v úvahu. Nešlo mu o uspořádání nějaké užší předběžné konference, v níž by mělo již padnout rozhodnutí, chtěl mluvit s každým zvlášť, především za účelem oboustranné informace, ale shodou okolností se stalo, že delegáti Francie a Anglie octli se první na americké půdě a v době téměř současné, takže bylo možno uspořádati přece jen jakousi konferenci u kulatého stolu ve Washingtonu. Na pořadu byly ovšem otázky hospodářské, ale poněvadž vše se váže a poněvadž právě vědomí o této jednotě celého světového problému bez ohledu na místa a na jednotlivé úseky je právě charakteristické pro pojetí Rooseveltovo, došlo při tom k velmi významným hovorům také o otázkách politických, které dnes zaměstnávají Ženevu nebo jsou podkladem tak zv. paktu čtyř. Ještě dříve než britský premier MacDonald a zástupce Francie bývalý ministerský předseda Herriot přibyli do New Yorku, došlo však na druhé straně oceánu k velmi významné události, odpoutání dolaru od zlata. Toto nebezpečí bylo sice již dávno na obzoru, poněvadž strana demokratická má v programu určitá opatření inflacionistická, nikdo však neočekával, že by k takovému obratu mohlo dojíti náhle a zvlášť ne těsně před důvěrnými hovory washingtonskými. Z toho vzniklo zprvu značné rozladění, které však sami chéfové evropských delegací pokusili se ihned po příjezdu do Ameriky rozptýlit. Chápe se těžké postavení presidentovo v současné americké hospodářské krizi a v jeho opatření spatřuje se rozhodně menší zlo proti radikálně inflačním tendencím bouřlivě projevovaným v kongresu. President musil převzít na sebe odpovědnost, která znamená za daných poměrů spíše brzdní nežli uplatňování toho, co domácí veřejné mínění by si přálo. Podle plných mocí presidentovi svěřených řídili by se Ameri-

čané přímo do bezuzdné inflace. Žádají snížení ceny dolaru až o 50% a obnovu měnové hodnoty stříbra, tak aby ceny surovin a plodin na světových trzích stouply a staré věřitelské nároky se znehodnotily. Naproti tomu Evropa, která tento tanec již jednou prodělala, nemá nejmenší náklonnosti k opuštění zlatého standardu, zejména ne Francie, Československo a zdravé státy „neutrální“. Anglie sice rovněž svou měnu od zlata odpoutala, ale jen v krajní nouzi a je ochotna vrátit se ke zlatu, jakmile jen pro to budou vhodné podmínky. Na tomto podkladě všeobecné stabilisace hledí dospěti k uspokojivé úpravě také Roosevelt, jde jen o poměr jednotlivých valut, zejména pak právě libry a dolaru, aby výroba a export jednoho národního hospodářství nebyly favorisovány na úkor druhého. V otázce tak zv. válečných dluhů představuje si americký prezident dohodu v souvislosti s ostatními hospodářskými problémy, tak aby Amerika zde dosáhla určitých kompensací. Blížící se splátka 15. června bude moci býti odsunuta do skončení porad londýnské hospodářské konference, která se za tím účelem svolává už na 12. června. Roosevelt hledí dospěti k jakémusi oživení hospodářského liberalismu na všech polích hospodářského života, ku snížení cel a odstranění devisových a ostatních prohibitivních opatření, to však předpokládá mezinárodní uklidnění v politice, konkrétně zdar konference odzbrojovací. Za tím účelem jest, jak se zdá, odhodlán posílit Francii vyžadovaná bezpečnostní opatření proti případnému útoku na stát, který se zbavil své technické převahy. Amerika je nakloněna „dát Kelloggovu paktu zuby“, dospěje-li se v Ženevě opravdu k podstatnému snížení světové výzbroje. Takto naznačené linie dohody tří velkých západních demokracií vyžadují ovšem jednak prosazení uvnitř proti námitkám amerického senátu, velmi choulostivého v otázkách zapředení do mezinárodní politiky, jednak získání spolupráce ostatních států, které ještě ve Washingtoně budou konsultovány a hospodářské konference v Londýně se zúčastní.

Japonsko ohlásilo po svém odsouzení ve Společnosti národů, že organizaci ženevskou opustí, což také 27. března bylo generálnímu sekretáři oficiálně notifikováno. Podle stanov zůstává však vystupující stát ještě po dvě léta vázán všemi povinnostmi člena a teprve po uplynutí této přechodné lhůty stane se definitivně volný — ačli sám své vystoupení neodvolá. Prozatím nelze říci, jak se situace po této době utváří. Japonsko pokračuje na dalekém východě ve svém metodickém postupu stejně nyní jako dříve. Vytklo si za cíl vybudování silného na Číně nezávislého státu na severu, který má připojením provincií mongolských vytvořiti val mezi sovětským Ruskem a Říší středu. Útok na Pekin není prozatím v plánu, ač nebezpečí stále hrozí z prudkých bojů při čínské zdi. Zdá se, že politika vlády nankinské chtěla by Japonsko přímo zavléci do komplikací na této straně, poněvadž očekává, že veliké zájmy anglosaské v provincii pečilské přiměly by konečně tyto státy k opuštění jejich dosavadní rezervy. — V souvislosti s tím vynořila se také otázka, zda Japonsko nemusí vrátit bývalé německé kolonie v Tichém oceánu, které má jako mandáty. Poněvadž však Německo samo nemůže na Japonsko naléhati, má věc čistě teoretický význam.

V Anglii způsobilo neobyčejné vzrušení zatčení šesti inženýrů firmy Vickersovy, zaměstnaných v sovětském Rusku při montáži elektráren. Bylo jim kladeno za vinu špehování a sabotáž. Britský vyslanec po marných intervencích opustil Moskvu. V procesu snažila se pak vláda docílití zmírnění a ze šesti obviněných jen dva

dostali pak menší tresty. Přesto britská vláda použila represalií proti sovětskému obchodu, které pak ovšem s druhé strany byly opětovány. Očekává se však, že hospodářský boj nebude hnán do krajností, ježto obě strany mají svrchovaný zájem, aby se tak nestalo.

Dr. Rudolf Procházka.

LITERATURA.

LES FRÈRES ENNEMIS. (L'EUROPE D'APRÈS GUERRE. PAR LE COMTE SFORZA.) Paris, Gallimard 1933. 282 str.

Znepřátelení bratří Sforzovy knížky jsou evropští národové, kteří se sváří o dědictví a ohrožují je svými spory. Bývalý italský zahraniční ministr napsal již dříve knihu o budovatelích moderní Evropy. On sám byl však také spoluvůrcem nových řádů. Je přívržencem moderní diplomacie, realistou, jemuž diplomatický úspěch neznamená jen okamžitý materiální zisk, nýbrž také hodnoty mravní, jimiž se národy přizpůsobují novým směrům a jimiž si zaručují vývoj v budoucnosti. S. je žákem Mazziniho a hlasatelem zásad italského Risorgimenta, tedy hlavně myšlenky uplatnění národnosti. Ovšem jen potud, pokud tato idea nezabředne do duševní a mravní bídy nacionalismu. Národnostní idea XIX. století nepokládala nikdy národy za konečný cíl. V boji za italskou jednotu tvrdil Mazzini, že národnosti jsou jen jedním ze stupňů, jež povedou k evropskému sjednocení.

Promlouvaje o poměru Francouzů a Němců srovnává S. vývoj obou národů, z nichž Francie nejdříve opustila středověké ideje universalismu a založila národní stát, kdežto v Německu trvala idea universální římské říše až do konce XVIII. století. V XIX. století chtěli Němci ve dvou generacích dohonit dílo, jež vytvořila Francie za staletí. Jaký div, že se Francouz dnes jeví statický, kdežto Němec dynamický. S. odsuzuje intelektuální příčiny, které před válkou vedly Německo k tolika pošetilostem: snahy profesorů Bismarckovy i pozdější doby odůvodnit vědecky Bismarckovu násilnou politiku, prohlašovat Němce za vyvolený národ a uznávat za jedině oprávněný státní útvar říši vytvořenou jen na základě rozumových záměrů. V úvaze o dnešních německých poměrech S. soudí, že i národní socialismus svým apelem na lid, aby se sám osvobodil, se odpoutal od romantické tradice Viléma II. Německo není stále jednotné tak jako Francie. Nikdo však nemůže říci, kam půjde, jako nikdo nemůže nikdy předem určit, jakým směrem se vyvine revoluce.

S. ostře kritizuje německou sociální demokracii, která se před válkou spokojovala organisováním mas hlavně pro zvýšení jejich blahobytu a nestarala se o zásady lidských práv, zejména politické svobody. Marx se posmíval italskému národnímu sjednocení. Je-li však někdo tak zaslepený vůči druhým, připravuje si sám neplodnou budoucnost. Za války našli němečtí sociální demokraté v nebezpečí carského vpádu odůvodnění své účasti na boji, po válce se nedovedli odloučit radikálně od německé minulosti a udržovali si přízeň dosavadních vládců, byrokracie a junkerů, bázlivou politikou, jež se jim vymstila.

S. neušetřil žádnou zemi své kritiky. V míru versailleském upustili vítězové od 14 bodů Wilsonových a jednali proti sobě, poněvadž nepočítali s reakcemi postižených. Takovými omyly byl odpor Anglie proti svobodě moří, rozdělení německých kolonií, pozdější Poincaréovo obsazení rurského území.

Značnou část knihy věnuje S. přirozeně italské politice a poměru Italie k Francii